

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Korhoen (*Tetrao tetrix*) A107

1. Status:

Sinds 1979 opgenomen in Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 relevant als broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: Het korhoen is een ruigpoothoen, waarvan de mannetjes een prachtig zwart verenkleed hebben met een paarse gloed. De mannetjes zijn beroemd vanwege hun baltsgedrag (het "bolderen") op gezamenlijke baltsplaatsen (de "lek"). Korhoenders zijn standvogels die leven in rustige, vochtige hoogvenen en heiden met plaatselijke opslag van berken en wilgen. Aanwezigheid van kleinschalig cultuurland met ruige graslanden en braakliggende akkers is nabij de broedplaatsen van belang als voedselgebied. Het volwassen korhoen zoekt zijn voedsel ook in nabije bossen met kruidlagen van bosbes en vossenbes.

Relatief belang binnen Europa: Het korhoen komt in vrijwel de gehele boszone van Europa en Azië voor, voornamelijk in de boreale, subarctische en alpiene delen. De Nederlandse broedvogels maken deel uit van de op uitsterven staande broedpopulatie van de Noordwest-Europese laagvlakte. Het verspreidingsgebied van dit zogenoemde 'laaglandkorhoen' omvat België, Nederland, Nedersaksen en Denemarken. Daarbij is de soort in Denemarken eind vorige eeuw als broedvogel verdwenen.

Binnen de Europese Unie bestaat de populatie uit 550.000-825.000 paren. Het zwaartepunt van de populatie ligt in de hoger gelegen berggebieden en de kern in Fenno-Scandinavië. De Europese populatie was in de periode 1970-90 stabiel en in 1990-2000 afnemend. Ten opzichte van deze populatie vormen de Nederlandse aantallen met minder dan 1% een verwaarloosbaar aandeel. De staat van instandhouding van de Europese populatie is aangemerkt als ongunstig en afnemend.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: Het korhoen is in Nederland vooral een bewoner van heideterreinen met enige opslag en complexen van heiden met kleinschalige cultuurlandjes. Het nest wordt verborgen in heide of andere dichte vegetaties van grassen, kruiden en dwergstruiken die 30 tot 60 cm hoog zijn.

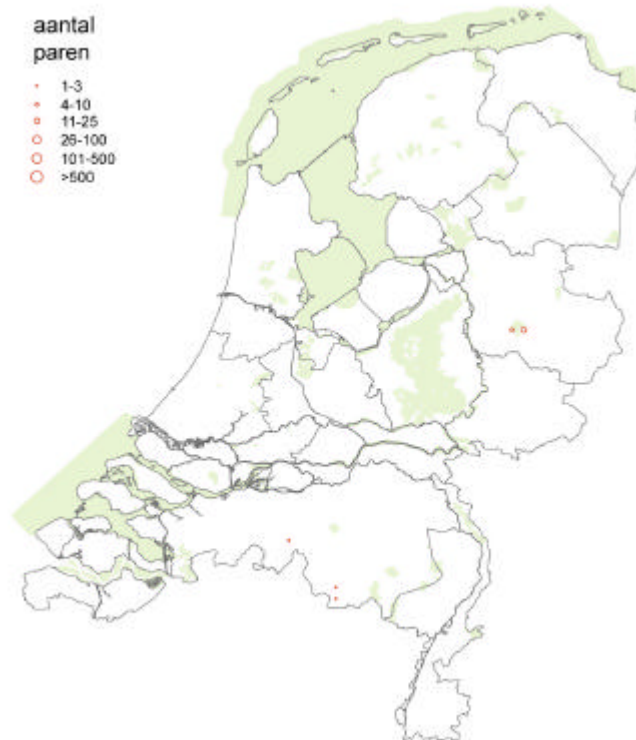
Voedsel: Volwassen korhoenvogels leven van plantaardig materiaal incl. bosbessen, knoppen en zaden, terwijl de kuikens zich voeden met dierlijk voedsel zoals rupsen, larven en kleine geleedpotigen.

Rust: Korhoenders hebben een gemiddelde verstoring gevoeligheid (verstoring bij 100-300 m afstand). In het leefgebied is het effect van de verstoring matig tot gemiddeld. Dit hangt samen met het besloten halfopen karakter van het landschap. Of verstoring door recreanten op baltsplaatsen een effect heeft op de korhoenpopulatie is onduidelijk. De balts vindt plaats op de vroege ochtend en dat tijdstip valt niet samen met de piek van het recreatieve bezoek. Waarschijnlijk heeft eerder verstoring van het foerageer- en broedgebied door vooral wandelaars en honden een nadelig effect op de populatie.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek is een aantal van 5 sleutelpopulaties van ieder ten minste 50 hanen als minimum te beschouwen voor het behoud van de soort voor Nederland. Het is gebruikelijk bij deze soort alleen de baltsende hanen te tellen omdat de vrouwtjes en jongen erg schuw zijn.

4. Huidig voorkomen

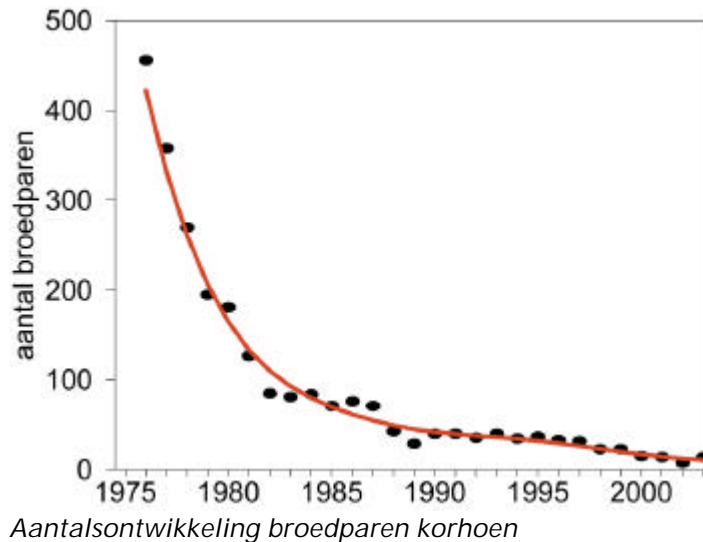
Het natuurlijke verspreidingsgebied betreft de hogere zandgronden van de regio's Noord, Midden en Zuid. Van het korhoen is echter momenteel alleen een restpopulatie op de Sallandse Heuvelrug aanwezig. Af en toe vindt men korhoenvogels in Noord-Brabant, de Veluwe en elders, maar die zijn het resultaat van illegale uitzetacties.

Verspreidingskaart korhoen

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: In 1949 waren er nog ten minste 2875 hanen van het korhoen in Nederland. De aantallen zijn sindsdien met ruim 99% afgenomen.

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie laat een sterke afname zien over de periode 1981-2003. De afname is meer dan 5% per jaar en significant. Ook over de periode 1994-2003 vertoont de populatie een sterke afname (eveneens significant, > 5% per jaar).

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig.

Het verspreidingsgebied van het korhoen is sinds ca. 1975 gekrompen met 97%. De huidige populatie is teruggedrongen tot een enkel gebied, de Sallandse Heuvelrug. Dit gebied bevindt zich op grote afstand van (kwijnende) buitenlandse populaties, zodat een uitwisseling niet mogelijk is.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig.

Het korhoen is zeer sterk afgenomen, het aantal hanen daalde van 456 in 1976 tot gemiddeld 130 paren in 1979-1983 en tot gemiddeld 15 paren in de periode 1999-2003. Dit aantal is veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig.

Aan de directe verbetering van het leefgebied op de Sallandse Heuvelrug wordt veel gedaan. Het gebied is op grote schaal aangepakt en men is overgegaan tot gefaseerde kap van bos. Het beheer is in het belang van het korhoen gericht op het verkrijgen van een meer fijnmazige structuur in de heidevelden, meer rust en een meer adequaat voedselaanbod. Tot nu toe is het gelukt de het korhoen in dit gebied te behouden en zijn de aantallen recentelijk min of meer stabiel.

Op den duur is uitwisseling met een gezonde 'laaglandkorhoen' metapopulatie nodig met verschillende sleutelpopulaties in ons land en daarbuiten. Het korhoen is achteruitgegaan door vermessing en verdroging van de heidegebieden en intensivering van de landbouw in de aangrenzende cultuurlanden waardoor het voedselaanbod voor de kleine jongen te klein is geworden. Ook is de populatie verkleind door versnippering van het leefgebied (enerzijds door verstedelijking en anderzijds door verbossing), predatie en toegenomen onveiligheid (vooral havik en vos).

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig.

De toekomst is onduidelijk. De restpopulatie op de Sallandse Heuvelrug heeft voornamelijk op de grootschalige inzet van beheersmaatregelen gereageerd met een hooguit stabiel populatieverloop. Uitzetpogingen in andere gebieden zijn zinloos zonder gelijktijdig grootschalig herstelbeheer gericht op de leefwijze van het korhoen. Het ontbreken van uitwisseling met andere populaties maakt de Nederlandse populatie korhoenders extra gevoelig voor uitsterven.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van ten minste 1 sleutelpopulaties van ten minste 40 hanen op de Sallandse Heuvelrug.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voor het behoud van het korhoen als broedvogel is een landelijke populatie gewenst van tenminste 250 paren, die zijn verdeeld over

minimaal 5 sleutelpopulaties van ieder tenminste 50 hanen. De Nederlandse populatie heeft een toekomst wanneer grootschalige verbeteringen van het leefgebied van de restpopulatie en van verbetering van potentiële leefgebieden gecombineerd met herintroductie in ten minste vier andere gebieden slagen. Een duurzame populatie kan op termijn ontstaan wanneer de samenhang van de Noordwest Europese metapopulatie verbetert en uitwisseling mogelijk wordt. Een geschikt leefgebied vertoont veel afwisseling in landgebruik (heide; landbouwgrond; bos), biedt het korhoen rust en veiligheid (t.o.v. predatoren en verkeer) en voldoende voedsel, zowel voor de jonge als de volwassen vogels.

Oordeel: zeer ongunstig.

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	zeer ongunstig	Zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Eindoordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij 1991. Soortbeschermingsplan Korhoen. Directie Natuurbeheer, Ministerie van LNV, Wageningen
- Bruijn, O. de, Dirks, P.H.A.M, ten Den, P.G.A., Klomphaar, T. & H.G. Veerbeek, H.G., 2005. Twintig jaar strijd om het behoud van het Korhoen op de Sallandse Heuvelrug. De Levende Natuur 106 (2): 50-57.
- Niewold, F.J.J. 1993. Herstelplan Korhoen Noord-Nederland: het Fochteloërveen en het Dwingelerveld als prioritaire accentgebieden. IBN-rapport 114. Instituut voor Bos –en Natuuronderzoek, Wageningen.
- Niewold, F.J.J. 1996. Das Birkhuhn in den Niederlanden und die Problematik des Wiederaufbaus der Population. NNA-berichte 1:11-20.